''కైలాసంలో శివుడినే మెప్పించినవాడను! ఇంద్రలోకంలో ఇంద్రుడినే చెరపట్టినవాడను! ఈ ముల్లోకాల్లోనూ నాకెదురులేనివాడను! నువ్వా? నన్ను గెలుచువాడవు! హ్హా! హ్హాహ్హా! హ్హా!...'' అని రావణుడు భయంకరంగా వికటాట్టహాసం చేశాడు.

''ఓరీ రావణా! పరసతిని చెరబట్టిన నాడే నీ గొప్పతనం తేటతెల్లమయిందిరా! అబలను చెరబట్టిన నీవా గొప్ప వీరుడివి? మాయోపాయంతో నా ఆలిని ఎత్తుకొచ్చిన నువ్వా ఒక శూరుడివా? చాలించు నీ వ్యర్థ ప్రేలాపన! కాచుకో ఇక నీ ప్రాణాలను!'' రాముడు, రావణుడిని హేళన చేశాడు!

నెమలి నార

బి. మురళీధర్

శ్రీరామ పట్టాభిషేకం యక్షగానం మంచి ఊపు మీద వుంది! రామరావణుల సంవాదం అప్పుడే పాటల రూపంలోనూ, కాస్సేపటికి మాటల రూపంలోనూ నడుస్తూ వుంది. అప్పటికి రాత్రి రెండు గంటలవుతోంది! బ్రాహ్మీ ముహూర్తం దాకా రావణ వధ, విభీషణుడి పట్టాభిషేకం, సీతమ్మవారి అగ్నిప్రవేశం అయిపోతాయి. సరిగ్గా బ్రాహ్మీ ముహూర్తంలో శ్రీరామ పట్టాభిషేకం, మంగళహారతి జరుగుతాయి. అది నాటకమ్మైనా – పట్టాభిషేకం, మంగళహారతి మంచి ముహూర్తంలో జరగవలసిందే!

స్టేజికి అటూ, ఇటూ వేలాడదీసిన రెండు పెట్రోమాక్స్ లైట్లు కొంచెం మసకబారగానే, రావణుడు వెంటనే వాటిలో గాలి కొట్టాడు.

లైట్లు మరింత వెలుగునిస్తున్నాయి. ఆ వెలుగులో రామరావణుల భుజకీర్తులూ – కిరీటాలూ దగధగా మెరిసిపోతున్నాయి.

ప్రేక్షకులకు ఈ యుద్ధఘట్టం ఎంతో ఇష్టమైనది. మద్దెల తాళాలు వీరరసాన్ని నిండా ఆవిష్కరిస్తున్నాయి. నాటకం చూసే పిల్లలు సరిగ్గా కనపడాలని మోకాళ్ళ మీద లేచి చూస్తున్నారు. రేపు మళ్ళీ తమ సావాసగాళ్ళతో – ఈ సీనంతటినీ – ఏ పశువుల కొట్టంలోనో – ఏ గడ్డివాముల మధ్యనో అభినయించాల్సి వుంది గనుక – వాళ్ళు కన్నార్పడం లేదు!

''ఒరేయ్ సిన్నోడా! లడాయి అచ్చినపుడు లేపమంటివి గదరా! అగో సూడు! లడాయి జేత్తున్నరు! లెయ్! లేయ్!'' ఒక ముసలావిడ తన మనుమడిని నిద్ర వదిలించేందుకు ప్రయత్నిస్తోంది.

''లేపకపోతే మళ్ళ తిట్లు దిడతరు! లేవ్వంద్రిరా అంటే లేస్తలేరు! రావణుడి ఏషమచ్చింది లెండిరా!'' మరో తాత మనుమలను లేపుతున్నాడు.

''రావణా! కాచుకో ఈ బ్రహ్మాస్త్రాన్ని!'' అని రాముడనగానే మద్దెల, తాళాలు తమ హోరు తారాస్థాయికి పెంచేశాయి. స్టేజీమీద పిడుగులు పడే శబ్దాన్ని సృష్టించడానికి అవి శాయశక్తులా వాయించబడుతున్నాయి. ఆ చప్పుడికి అంతదాకా మగత మగతగా జోగుతున్నవాళ్ళూ, ఇంకా లేవని వాళ్ళూ అందరూ చప్పున లేచి కూర్చున్నారు.

ఆ వాయిద్యాల హోరు నేపథ్యంలో రాముడు తళతళ మెరుస్తోన్న ఒక ప్రత్యేక బాణాన్ని తీశాడు. ప్రేక్షకులు సంభ్రమంగా ఆ బాణంవైపు చూస్తున్నారు. సీతమ్మవారిని అష్టకష్టాలు పెట్టిన ఈ దుష్ట రావణుడు ఈ బాణంతో చస్తాడు గాబోలు! – అని ఎవరికివారే అనుకొని మరింత కళ్ళు విప్పార్చుకొని చూస్తున్నారు. ప్రేక్షకులు, అరుపులూ, ఈలలతో కళాకారులకు ఉత్సాహాన్నిస్తున్నారు.

రాముడు బాణం ఎక్కుపెట్టాడు. అంతలోనే ఒక మనిషి స్టేజీ మీదకు వచ్చి రాముడి చెవిలో ఏదో

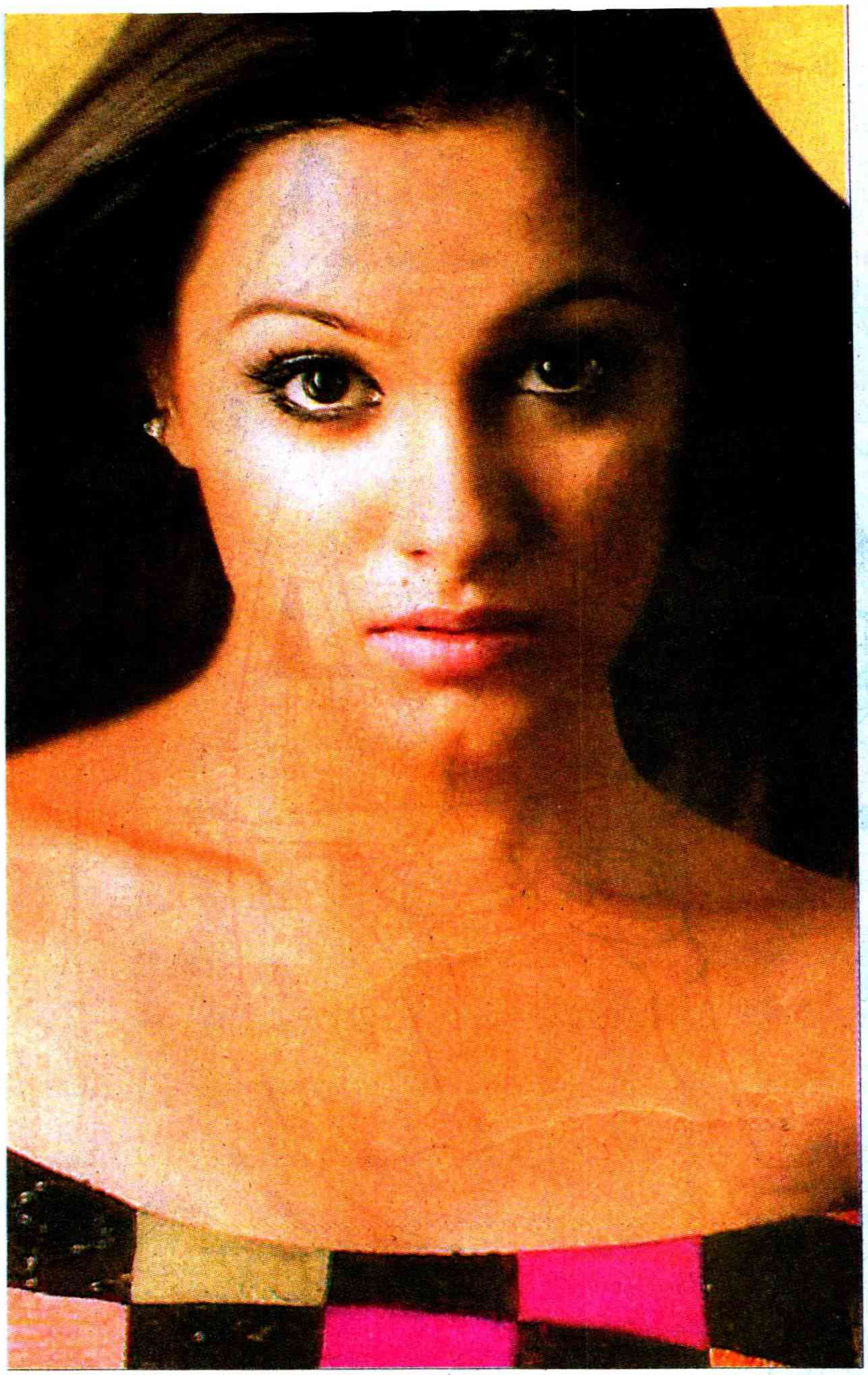

సౌందర్య రహస్యం

టీవిల్లోనూ సిని మాల్లోనూ ఈ మధ్య మెరిసిపో తున్న నటాషా తన సౌందర్యరహస్యం గురించి ఇలా చెబు తోంది "వీలైనన్ని ఎక్కువసార్లు నీటితో మొహం కడుక్కోవడం నా అలవాటు. షూటింగ్‌లు లేన ప్పుడు మేకప్ జోలికి వెళ్ళను. హాయిగా నిద్రపోతే మన చర్మపు మెరుపు దానంత టదే మెరుగుపడు తుంది. ఇక డైట్ విషయానికొస్తే ఆయిల్‌ఫుడ్స్‌ని దూరంగా పెడ తాను. వీలైనంత ఎక్కువగా ఫ్రూట్ జ్యూస్‌లు తాగుతాను. రోజూ 45 నిముషాలు జాగింగ్ చేస్తా '' – ఇదీ ఈ ముద్దు గుమ్మ సొగసు కథ.

చెప్పాడు. రాముడు వెంటనే రావణుని దగ్గరకు పిలిచి చెవిలో ఏదో చెప్పాడు. ఇద్దరూ కలిసి తెరవె నక్కి వెళ్ళిపోయారు! వాయిద్యాలూ ఆగిపోయాయి!

నాటకం రసవత్తర ఘట్టంలో ఆగిపోయింది. ప్రేక్ష కులంతా నిశ్శబ్దమైపోయారు! ఏమయింది? ఏం జరి గింది?

తెర వెనుకనుంచి ఏవో మాటలు వినిపిస్తున్నాయి! కానీ స్పష్టత లేదు!

మరి కాస్సేపటికి – రాముడి పాత్రధారి – రాముడి వేషంలోనే – ఇందాక స్టేజి మీదకు వచ్చిన మనిషితోబాటు వడివడిగా నడిచి వెళ్ళిపోతున్నాడు.

ఆ దృశ్యం చూస్తే, రాయిలా మారి అడవిలో పడి వున్న అహల్యను మనిషిగా మార్చడానికి విశ్వామి త్రుని వెంట నడుస్తున్న రాముడు గుర్తుకు వస్తు న్నాడు. ఈ రాముడు అంత గొప్పవాడు కాకపో యినా, మృత్యుముఖంలో వున్న ఏ ప్రాణినో, బయ టకు లాగడానికే అంత జరూరుగా ఆ మనిషి వెంట నడిచి వెళ్తున్నాడు.

మరి కాసేపటికి ప్రేక్షకులందరికీ విషయం తెలిసి పోయింది!

''కట్ల ఆశన్న దుక్కిటెద్దుకు నోట్లెకెళ్ళి నురగలు వస్తున్నయట! భూమ్మీద పడి కాళ్ళు తన్నుకుంటున్న దట!''

''నారాయణయ్య వెళ్ళాడు గదా! తక్కయితది!'' ఆ భరోసా మాటనే అందరినోటా వినిపించింది!

అప్పుడు – నాటకం కన్నా ఒక మూగజీవి ప్రాణమే గొప్పదని – తమ వినోదంకన్నా – తమ దుక్కిటెద్దు చాలా గొప్పదని వారు చాలా సహజంగా అనుకోవడం వలన, రాముడు వచ్చేదాకా వేచి చూడ డంలో ఏమాత్రం అసహనం కనబరచలేదు ఆ పల్లెవా సులు.

ఈలోగా జనాలను నవ్వించేందుకు 'బుడ్డరిఖాన్' వేషం స్టేజిమీదకు వచ్చింది. నాటకం ఆగిపో గానే, అలాగే నిద్రలోకి ఒరిగిన వాళ్ళందరూ మద్దెల మీద సరసమైన దరువు వినగానే 'బుడ్డరి ఖాన్ అచ్చిండూ!' అని లేచి కూర్చున్నారు.

నాలుగు చరణాలు ఒక పేరడీ పాటను పాడిన బుడ్డరిఖాన్ పాట ఆపేసి ప్రేక్షకులను పలకరిస్తు న్నాడు.

''ఏంటికి గుసున్నరుబై మీరంతా! మా రావణ మామగాడు ఎట్ల జస్తడో సూద్దుమని కుసున్నరా! వారెవ్వా!... మా రావణ మామగాడు ఎంత దుష్టుడైతే ఏంది! నాకు పిల్లనిస్తనన్నడు! – సగం రాజ్యమిస్తనన్నడు గది సాలు మనకు! ఆడు ఎసుంటోడైతే నాకేందీ! నాకైతే మంచోడే!.. మీకూ ఏమన్న ఇస్తనన్నడంటే మీకూ మంచోడే అవు తడు!...''

''అరేయ్ బుడ్డరిఖాన్! గవన్నీ మల్ల! మీ రాముడెటువొయిండు!'' ఎవరో అరిచారు జనం లోనుండి!

''అయ్యో! పెద్దన్నా! నీకింకా చెప్పనే లేదా! రావణుడిని జంపతందుకు ముహూర్తం మంచిగ లేదటనే! మంచి ముహూర్తం చూపియ్యతందుకు పంతులయ్య దగ్గరికి వొయిండు! ముహూర్తం ఎల్లంగానే అచ్చేస్తడు. ఆవుగానీ! నువ్వు లావులాకి జేస్తున్నవు! నీకెటువోయేదున్నదే! ఇంకా తెల్లారనే లేదు! అప్పుడే 'ఆస్త' మొదలయినాది! గండుకే అనలు సరిగ పడతలేవు! ఉలవలు సరిగ పండుత లేవు!'' అంటూనే బుడ్డరి ఖాన్ మనుషుల ఆశపో తుతనం గురించి ఒక పాట అందుకున్నాడు!

రాముడి వేషం కట్టిన నారాయణయ్య, ఆవూరి జనాలకు, నిజంగా అపర నారాయణుడే! తరతరాలుగా వారి తాత ముత్తాతల కాలం నుంచి సంక్రమించిన వైద్యజ్ఞానం అతని నరన రాన ఇమిడి వుంది. మనుషులకు సుస్తీజేసినా, పశువులకు జబ్బు వచ్చినా ముందుగా కబురు వెళ్ళేది నారాయణయ్యకే! 'ఆయన చేత మందు పడిందంటే, చావు కూడా వెనుకకు తిరిగి వెళ్ళిపో తుంది!' అనే నమ్మకాన్ని అనుభవపూర్వకంగా ఏర్పరచుకున్నారు ఆ వూరి జనాలు.

నారాయణయ్య వద్దకు అర్ధరాత్రీ – అపరాత్రీ లేకుండా బాధితులు వస్తూనే వుంటారు. తన విద్యను పవిత్రమైనదిగా భావించిన నారాయ ణయ్య కూడా – వచ్చినది మనిషైనా – 'ప శువై'నా విసుక్కోకుండా వైద్యంచేసి పంపిస్తాడు.

పశువుల వైద్యంలో నారాయణయ్యను మించిన వైద్యుడిని, ఆ చుట్టుపక్కల గ్రామాలలో మూడు తరాలనుంచి ఎవరినీ చూడలేదంటారు వయోవృ ద్ధులు. మూగజీవాల బాధను కనిపెట్టి సరైన మందు వేస్తాడు. వాటికి వచ్చే రోగాల గురించి అతనికి చాలా తెలుసు. పశువు ఏ మొక్కను తింటే ఏ రోగమొ స్తుందో! ఏ గడ్డి మేస్తే అజీర్ణమవుతుందో! ముల్లుగడ్డి మేసిన పశువు ఎలా ప్రవర్తిస్తుందో – ఇలా అన్ని రోగ లక్షణాలు తెలుసు.

అంతేకాదు! – పశువులకు హాని చేసే మొక్కలు ఆ వూరి శివార్లల్లో ఏఏ దిక్కుల్లో పెరుగుతాయో తెలుసు! ఆ మొక్కలు ఏఏ నెలల్లో ఏపుగా పెరిగి హానికారకంగా మారతాయో తెలుసు! అందుకనే 'ప శువులను, మేకలను ఫలానా నెలలో ఫలానా వైపుకి మేతకి తీసుకుపోవద్దు'' అని ముందుగానే ఆ వూరి

కామందులకు సలహాలు ఇచ్చేస్తాడు. నారాయణయ్య సలహాలను తప్పకుండా పాటిస్తారు. అయినా ఒక్కోసారి పశువులే కట్టు తెంచుకుపోయి, మంచిగడ్డి ఆశలో పడి చెడు మొక్కలనూ మేసి వస్తాయి.

కట్ల ఆశన్న దుక్కిటెద్దు కూడా ఏదో తినరాని మొక్కను తినేసినట్లున్నది. అందుకే అర్ధరాత్రి ఎడాపెడా తన్నుకుంటున్నది!

నారాయణయ్య తన వైద్యానికి అవసరమయ్యే చాలారకాల మొక్కలనూ, చెట్లనూ, పొదలనూ తన ఇంటి ఆవరణలోనే పెంచుకున్నాడు. మొత్తం అరవ కరం విస్తీర్ణం కలిగిన పెరడులో రకరకాల అరుదైన మొక్కలూ ఎక్కడా కనిపించని తీగలూ – విచిత్రమైన ఆకారంలో పొడవైన కాయలు కాసే చెట్లూ – ఎన్నో వున్నాయి. నారాయణయ్య ఎక్కడెక్కడినుంచో వాటిని సేకరించి తెచ్చాడు. ఆ పెరడులోని ఆయుర్వేద వనంలో వింతగా కనిపించి చూసేవారిని విస్మయానికి గురిచేసేవి 'వజునుకలు' (ఇవే బదనికలు!). కేవలం వృక్షాల కొమ్మల మీద పెరిగే తీగల్లాంటి చిన్న పొదలు! రంగురంగుల పూల గుత్తులూ, విచిత్రమైన ఆకారాలలోకి వంపులు తిరిగిన కొమ్మలూ – వజునుక పొదల ప్రత్యేకత! ఆ వజునుక పెరిగే వృక్షాన్ని బట్టి దాని ఔషధగుణం ఆధారపడి వుంటుంది. వేపచెట్టు మీద పెరిగిన వజునుక ఒక రోగానికి పనికివస్తే, విప్ప చెట్టుమీద పెరిగిన అదే వజునుక మరో రోగానికి పనికి వస్తుంది.

ఈ వజునుకల వైద్య రహస్యం కేవలం నారాయణయ్యకు మాత్రమే తెలుసు!

ఉదయం లేవగానే పెరట్లోని చెట్లను పరిశీలించి, పాదులు తీసి చేదబావిలోంచి స్వయంగా నీళ్ళు తోడి పోయడం నారాయణయ్య దినచర్య.

నారాయణయ్య తను చేసిన వైద్యానికి ఎవ్వరినీ చేయిసాచి ఏమీ అడగడు. ప్రతిఫలం తీసుకుంటే తన వైద్యం పనిచేయదని చెప్తుంటాడు. అందుకే నారాయణయ్య కుటుంబ అవసరాలను వూరి జనాలే కనిపెట్టి స్వయంగా తీరుస్తారు. ఆ వూళ్ళో పండిన ప్రతి దినుసూ, కాసిన ప్రతి కాయా, పండూ, ఆయన ఇంటికి కావలసినదానికన్నా ఎక్కువ చేరవేస్తారు. నారాయణయ్య కుటుంబాన్ని పోషించుకోవడం, తమ కుటుంబాన్ని పోషించుకోవడమంత బాధ్యతగా భావిస్తారు, ఆ వూరి జనాలు!

అందుకనే నారాయణయ్య రాముడి వేషం కడితే, ఆయనలో సాక్షాత్తు, ఆ రామచంద్రుడినే చూస్తున్నంతగా పరవశులవుతారు ప్రజలు.

చివరకు నారాయణయ్య దుక్కిటెద్దుకు వైద్యం చేసి తిరిగిరావడం, రావణ సంహారం గావించడమూ అయింది! బ్రాహ్మీ ముహూర్తంలోనే శ్రీరామ పట్టాభిషేకం. మంగళహారతీ ఘనంగా జరిగి నాటకం ముగిసింది!

***

యుగయుగాలుగా కొనసాగుతోన్న జగన్నాటకం ఇంకా ముగియలేదు. ఈ నాటకంలో మరో కొత్త అంకానికి తెరలేచిపోయింది!

నారాయణయ్య ఉంటున్న ఊరు చాలా పెద్దగా పెరిగిపోయింది! ఊరుతోబాటు జనాలూ పెరిగారు. వారితోబాటు నారాయణయ్య ముగ్గురు కొడుకులూ పెరిగి పెద్దవాళ్ళయిపోయారు. ఎవరి సంసారాలు వాళ్ళకున్నాయి. ఎవరి సంపాదనా వాళ్ళకుంది. అయినా ఇన్నాళ్ళూ ఒకే ఇంట్లో ఉమ్మడిగా కలిసి వున్నారు. కానీ ఇక అలా ఉండలేని స్థితికి వచ్చేశారు.

సామాజిక పరిణామ క్రమంలో, కుటుంబం – కుటుంబాలుగా విడిపోవడం అనివార్యమైన సహజ పరిణామం!

నారాయణయ్య పెరట్లో జామచెట్టు మీద గూడు కట్టుకున్న పిచ్చుకల జంట. తాము పెంచిన పిల్లలకి రెక్కలొచ్చినాయని గమనించి, గూడులోంచి పిల్లల్ని బయటికి తరిమేయాలని ప్రయత్నిస్తున్నాయి. కానీ తల్లిదండ్రులు అప్పనంగా తెచ్చి నోట్లో పెట్టే ఆహారానికి అలవాటుపడిన ఆ పిల్లలు – ససేమిరా గూడు వదిలి రానంటున్నాయి. కాస్సేపు గారాం చేశాయి! మరికాసేపు మారాం చేశాయి! చివరికి తల్లిదండ్రులు వాటిని తోక పట్టుకు ఈడ్చి అవతల పారవేసి, 'పొండి! ఈ లోకంలో ఎక్కడైనా బతుకుపోండి!' అని చెప్పేశాయి!

నారాయణయ్య అలా చెప్పలేకపోయాడు! రెక్కలొచ్చిన నారాయణయ్య పిల్లలు – ఒక గూట్లో ఇమడలేక – బయటకు పోలేక – చివరకు గూడునే ముక్కలు చేసి పంచుకుందామనే ఆలోచన చేశారు.

జామ
చెట్టు మీద గూడు కట్టు
కున్న పిచ్చుకల జంట.
తాము పెంచిన పిల్లలకి రెక్కలొ
చ్చినాయని గమనించి, గూడులోంచి
పిల్లల్ని బయటికి తరిమేయాలని
ప్రయత్నిస్తున్నాయి. కానీ తల్లిదండ్రులు
అప్పనంగా తెచ్చి నోట్లో పెట్టే ఆహారానికి
అలవాటుపడిన ఆ పిల్లలు – ససేమిరా
గూడు వదిలి రానంటున్నాయి. కాస్సేపు
గారాం చేశాయి! మరికాసేపు మారాం
చేశాయి! చివరికి తల్లిదండ్రులు
వాటిని తోక పట్టుకు ఈడ్చి అవతల
పారవేసి, 'పొండి! ఈ లోకంలో
ఎక్కడైనా బతుకుపోండి!'
అని చెప్పేశాయి!

ఇంటి ఆవరణ విశాలంగా ఉంది! ఇప్పుడు వుంటున్న ఇల్లు తల్లిదండ్రులకు వదిలేసి, మిగతా స్థలాన్ని ముగ్గురూ చెరిసమానంగా పంచుకుని, ఎవరి గూడు వారు కట్టుకోవాలన్న నిర్ణయానికి వచ్చేశారు.

అదేమాట తండ్రితో చెప్పారు!

నారాయణయ్య మొదట నమ్మలేనట్లుగా చూశాడు. కొడుకులు స్పష్టంగా చెప్పేసరికి నమ్మక తప్పలేదు.

"కానీ. గిదెట్లా కుదురుతుందిరా! ఇదేమన్నా సాపు జాగానా! తాళ్ళేసి పంచుకునేతందుకు! ఈ మందుల చెట్లన్నీ ఏమయిపోతయి. ఈ తీగలూ, గడ్డలూ అన్నీ ఏమయిపోతయి! అంతగా ఇదుంటే ఊర్లె యాడన్నా జాగాలు కొనుక్కొని కట్టుకోండ్రి!" కొంచెం కటువుగానే అన్నాడు.

"బయట జాగాలు కొనేతందుకు మన దగ్గర గన్ని పైసలు యాడున్నయి! ముందుగ జాగా గొనాలె! మళ్ళీ ఇల్లు గట్టాలె! అయ్యేపనేనా అయ్యా!"

"అదిగాదురా! ఈ చెట్లూ, శామా పోతే దొరుకుతాయా మళ్ళా! ఇసుంటి వజునుకలు ఈ చుట్టుపక్కల యాభైకోసుల దూరంలోగూడా యాడా లేవు!"

"ఇప్పుడు ఈ వజునుకలు, ఈ కాయగసరు వైద్యం ఓళ్ళకోసమే అయ్యా! పోనీ నువ్వన్నట్లే ఈ జాగ ఇట్లనే ఉంచినవనుకో! నువ్వు ఉన్నంతదాక మందులు ఇస్తవు. మళ్ళీ నీ తర్వాత అవి ఓళ్ళు పోస్తరు. ఓళ్ళకస్తది ఆ విద్య!" పెద్దోడు అన్నాడు.

"ఓళ్ళో ఎందుకు మీ ముగ్గుర్లకెళ్ళి ఓళ్ళన్నా ఒక్కోళ్ళు నేర్చుకోండ్రి! ఇన్నొద్దులసంది సూస్తనే ఉన్నరు. గాయింత విద్య చేతవట్టలేరా!"

"ఈ విద్య చేతవడ్తే కడుపు నింపుతదావే అయ్యా! నీ జమాన వేరు! ఆ మంది వేరు! ఆ బుద్ధులు వేరు! ఇప్పుడు ఇసుంటి వైదికపు విద్యను ఓళ్ళడుగుతున్నరు. మనింటికే మునుపటి మెరంగ మంది అస్తున్నరా! మంది పొద్దువొడకముందునుంచి ధారవడ్తుండ్రి! ఇప్పుడు ఓళ్ళస్తున్నరని! ఓళ్ళకోసం ఇంకా నువ్వు ఈ వనం ఉంచుతనంటవు!" మధ్యకొడుకు అన్నాడు.

"నీ కొడుకులను గాదని మందికోసం గింత పెద్ద జాగాను ఉంచుతనంటే గిదెట్ల న్యాయమే అయ్యా! మరి ఇప్పుడు మనుషులకోసం దవాఖానాలే ఉన్నయి. గోజుల కోసం గోజుల దవాఖానాలు న్నాయి. సర్కారు మందులు ఇయ్యతందుకు మనుషులున్నరు. ఇంకా ఎవరికోసం ఇదంత?" చిన్నోడన్నాడు.

"ఓళ్ళకోసమంటే ఏం జెప్పాలిరా! ఎన్ని దావాఖానాలు వచ్చినా, ఎన్ని మందులు వచ్చినా – ఆ సర్కారు మనుషులంతా టైముల ప్రకారం డ్యూటీ చేస్తరు గదరా! రోగాలూ, నొప్పులూ ఆళ్ళ డ్యూటీ టైము జూసుకొని రావుగదరా! అందుకు అంటున్న! నా దగ్గరకు అచ్చినోళ్ళకు వాపసు ఎట్ల పంపియ్యాల అనే బాధ ఉన్నది గని, మీ మీద ప్రేమ లేక కాదు!" నారాయణయ్య బాధగా అన్నాడు.

"కాలం మారిపోయిందే అయ్యా! దాంతోటి మనుషులు గూడా మారిపోయిండ్రు! ఆళ్లతోని మనంగూడా మారిపోవాలె! మారనంటే కుదరనే కుదరది!" పెద్దోడు అనునయింపుగా అన్నాడు.

"కాటికి కాళ్ళు జాపుకొని ఉన్నాము. గిప్పుడేం మారతాము. మీరు ఉంటరు గదా! మీరు మారి పొండ్రి! కాని కనీసం నేను బొంది ఇడిసిపోయేదాకనన్నా ఆగుండ్రి! నా కండ్లముందర నా సెట్లు వొంగ నేను సూడలేను!"

"పైసలు, పారేస్తే, నీ సెట్ల మందులకన్నా మంచి మందులు దొరుకుతున్నయి గదనే అయ్యా! గా పైసలు లేనోళ్ళే గదా నీ దగ్గరకు అస్తున్నరు".

"మరి ఆ గరీబ్‌గాళ్ళకు ఓళ్ళన్నా సహాయం జెయ్యనేవద్దది గదా!"

చిన్నోడు సహనం కోల్పోయాడు. ఎంతజెప్పినా తండ్రి అదే మాట మాట్లాడుతున్నాడు.

"ఇగో అయ్యా! ఇంత జెప్పినం! ఇగ నీ ఇష్టం. నువ్వు గరీబ్‌గాళ్ళకు మందులు పోసుకుంటా ఉంటవో – నీ కొడుకులను గరీబ్‌గాళ్ళను జేస్తవో నీ ఇష్టం! విచారం జేసుకో! కాదూ – పోదూ అంటే రేపటిసంది చిప్పలు వట్టి అడుక్కుతింటం! గదే గతి అవుతది మాకు!" అని చిన్నోడు నిష్ఠూరంగా అన్నాడు.

రెండు రోజుల్లో – విషయం ఊళ్ళోని వాళ్ళందరకూ తెలిసింది. ఇద్దరు ముగ్గురు ఔత్సాహిక ధర్మ నిపుణులు – నారాయణయ్య ఇంటిదాకా పనిగట్టుకు వచ్చి మరీ, ఉచిత తీర్పు చదివేశారు... వారి సారాంశమేమిటంటే –

"ఇగో! నారాయణయ్యా! పిలగాండ్లు అనే మాట గూడా సబబుగానే ఉన్నది. నీ జమాండ్ల నువ్వు ఏ జేసినా నడచింది. అడగకముందు మీ ఇంటికి సాలు గాసం నడిచి వచ్చేది. ఇప్పుడా కాలం ఉన్నదా! పనికి రాని చెట్లూ చేమలకోసం, కొడుకులను అన్యాయం జేస్తనంటే ఎట్లా? ఆళ్ళెటు పోవాల? ధర్మం తెలిసినో

డివి! కొడుకులకు జాగా పంచియ్యనంటే అన్యాం కాదా! మేమందరం లోకరితిగ పంచియ్యలేదా! అంత ఓపికుంటే యాడన్నా ఇంకొక ఎకరం భూమి కొనుక్కొని అక్కడ చెట్లు పెంచుకో! అడివే పెంచుకో! కానీగీ నడీ ఊర్లె చెట్లు పెంచుతానంటే ఎట్లా! పంచి ఇయ్యడమే న్యాయం!''

అలా తీర్పు ఇచ్చేసిన వాళ్ళల్లో – నారాయణయ్యతో అర్ధరాత్రిపూట అత్యవసర వైద్యం పొందిన వాళ్ళు కూడా ఉండడం విశేషం.

ఆ రాత్రంతా కంటిమీద కునుకు లేకుండా గడిపిన నారాయణయ్య 'కాలగతిని తప్పించనెవ్వారి తరమూ...' అనే నిర్ణయానికి వచ్చేశాడు.

ఉదయాన్నే తన నిర్ణయంకోసం అడిగిన కొడుకులకు మౌనం వహించి తన అర్థాంగీకారాన్ని తెలియజేశాడు. దానినే పూర్తి అంగీకారంగా అర్థం చేసుకున్న ఆ కొడుకులు కార్యాచరణలోకి దిగిపోయారు.

ఫలితంగా రెండు మూడు రోజులలో ఒకరిద్దరు పురప్రముఖుల సమక్షంలో ముగ్గురూ ఆ స్థలాన్ని సమాన వాటాలుగా పంచేసుకున్నారు.

మర్నాడే మంచి ముహూర్తం ఉన్నదని ఎవరి వాటాలో వాళ్ళు స్థలాన్ని చదును చేయడం ప్రారంభించారు.

పెద్దోడి వాటాకు వచ్చిన స్థలంలో మంచినీళ్ళ బావి ఉంది. బావి చుట్టూతా విశాలమైన చప్టా. బట్టలుతికేందుకు వేరే స్థలం, స్నానం చేసేందుకు ఆ పక్కనే కట్టిన దడి! అన్నీ కలిపితే బావి చుట్టూతా బాగానే స్థలం ఉంటుంది. ఆ స్థలం ఉపయోగపడాలంటే బావి పూడ్చివేయాలి! పెద్దోడి ఇంటికి బావి వాస్తుప్రకారం కూడా దోషకారకమవుతుందని ఎవరో చెప్పారు!

చిన్నప్పటినుంచి అదే బావి నీళ్ళు తాగి పెరిగిన పెద్దోడు చివరకు ఆ బావిని పూడ్చేందుకు సిద్ధమయ్యాడు.

'బావి పూడ్చేస్తారట' అన్న మాట నారాయణయ్య చెవిన పడగానే తనను – ఎవరోకాదు! కన్నకొడుకులే – బతికుండగానే పూడ్చేస్తున్నంత భయం! అసహ్యం కలిగింది. మొన్న పంపకాల రోజున పెద్దోడు అన్న మాటలు గుర్తుకువచ్చాయి!

'మా కాలంల మేము బతకాలంటే నీ మెరంగ ఉంటే కుదరది! యాల్లవడితే ఎంతకన్నా తెగియ్యవడ్డది! మెత్తగ ఉంటే మొత్తిపోతుంది ఈ జమానా!'

యాల్లవడితే ఎంతకన్నా తెగిస్తారు! తల్లి రొమ్మునే తన్నినట్టు తను తాగిన బావినే పూడుస్తారు! ఇదేనా ఈ కాలం వీళ్ళకు నేర్పుతున్నది?

లోకం తనమీద తనే మట్టివోసుకొని పూడ్చుకునే కాలం అచ్చేసినట్లే అని అనిపించింది నారాయణయ్యకు!

మరోరోజు – తడకల చాటుకు స్నానంబండ మీద స్నానం చేస్తున్నాడు నారాయణయ్య. గొడ్డలితో చెట్టు మాను మీద బలంగా కొట్టిన చప్పుడు వినిపించింది. వెంటనే తడి బట్టలతోనే బయటకు వచ్చి చూశాడు.

చిన్నోడు 'నెమలినార'ను నరుకుతున్నాడు.

నారాయణయ్య రోమాలు నిక్కబొడుచుకున్నాయి. ఆవేశం పొంగుకొచ్చింది!

''ఒరేయ్ చిన్నోడా! ఆగు! ఆగురా! నెమలినారను ఎందుకు కొట్టేస్తున్నావురా! అదేమన్నదని నిన్ను!'' అంటూ తడి బట్టలతోనే చిన్నోడి దగ్గరకు వచ్చి గొడ్డలి లాగేశాడు.

చిన్నోడి వాటాకు వచ్చిన స్థలంలో నెమలినార అనే అరుదైన చెట్టు వుంది. దాని పక్కనే కానుగ చెట్టు వుంది. కానుగ చెట్టు నీడలో పెరిగిన నెమలినార చెట్టులో ఔషధ గుణం రెట్టింపు అవుతుందట! అందుకని రెండింటిని కలిపి ఒకే పాదులో పెంచాడు నారాయణయ్య!

నెమలినార చెట్టు అడవిలో కూడా చాలా తక్కువగా కనిపిస్తుంది. పశువులకు వచ్చే అనేక రోగాలకు నెమలినార ఆకుల కషాయం, రసం దివ్యమైన ఔషధంలా పనిచేస్తుంది! అనేక నొప్పులకూ, రోగాలకూ కూడా సత్వర ఉపశమనాన్ని కలుగచేయడం దాని ప్రత్యేకత! నారాయణయ్య దీనిని అప్పుడప్పుడు మనుషుల వైద్యంలో కూడా వాడతాడు.

సాంప్రదాయంగా, ఈ చెట్టంతా నిటారుగా నిలబడిన తన విద్య, వైద్యం కూడా నిట్టనిలువునా కూలిపోయిన భావన ఒళ్ళంతా ఆవహించగా, ఇంట్లోకి వెళ్ళి తలుపేసుకొన్నాడు నారాయణయ్య.

నెమలినార చివరి లేత కొమ్మలు నెమలి పింఛపు ఆకారంలో అర్ధచంద్రాకారంగా వంగి వుంటాయి. ఆ కొమ్మలపై ఆకుల అమరిక నెమలి పింఛానికి నెమలి కన్నులు అమర్చినట్టుగా ఉంటాయి. ఆ చెట్టుకి నెమలినార అని పేరు పెట్టినవారు – గొప్ప కళాత్మక హృదయం – అంత కంటే గొప్ప సౌందర్య దృష్టీ కలిగినవాళ్ళే ఉంటారు.

''ఒరేయ్ చిన్నోడా! కనీసం ఈ నెమలినార చెట్టునైనా ఉంచరా! ఇది చాలా మంచి చెట్టురా! ఎసుంటి రోగాన్నైనా ఘడియల మీద తక్కువ జేస్తుందిరా! దీన్ని శానా దూరంకెల్లి దెచ్చి పెంచినరా! దీన్ని ఇడుసవెట్టురా!'' బాధగా బతిమిలాడాడు.

''అయ్యా! నెమలినార నెమలినార అంటున్నవు. అగో పెద్దన్న జూడు! తన జాగంతా ఎట్ల సాపు జేసుకున్నడో! బావి గూడ్చేసిండు. కరివేప చెట్టూ దానిమ్మ చెట్టూ ఇవన్నీ గొట్టేసిండు! నువ్వేమో నన్ను చెట్టు కొట్టద్దంటున్నవ్!''

''అదిగాదురా! దానిమ్మ, కరివేపా – యాడంటే ఆడ దొరుగుతయిరా! కానీ ఈ నెమలినార యాడ దొరుకది. ఇదొక్కటుంటే సాలు! సగం బలం నాకు! ఉంచురా!''

''ఇగో అయ్యా! ఇది ఉంచుతే రేపు పిలగాండ్లు ఈడ దిరుగుతరు. ఏదన్నా కొమ్మ ఇరిగిపడ్తే ఎట్ల! అదీ గాక ఇది నా ఇంటిముందరనే అస్తున్నది. నడీ దర్వాజలకు గింత పెద్ద సెట్టు కనిపిస్తే మంచిగుంటదా! ఇగ నువ్వు అది గొట్టకు, ఇది గొట్టకు అని అడ్డమస్తే ఎట్లా? మస్తు దొరుకుతయి ఇసుంటి సెట్లు!'' అని కిందపడిన గొడ్డలి తీసుకొని చెట్టుమీద మరి నాలుగు దెబ్బలు వేశాడు.

నారాయణయ్య చెప్తున్న మాటలు విననట్లే నటిస్తూ – నెమలినారను నేలకూల్చాడు చిన్నోడు.

అన్నేళ్ళుగా – ఎన్నో మూగజీవాలకు ప్రాణంపోసిన నెమలినార! నారాయణయ్యకు ఎంతో ఇష్టమైన నెమలినార ఫెళఫెళమంటూ నేలకూలింది! ఇక కానుగ చెట్టుదే తరువాయి వంతు!

విలవిలలాడిపోయాడు నారాయణయ్య!

సాంప్రదాయంగా, ఈ చెట్టంతా నిటారుగా నిలబడిన తన విద్య, వైద్యం కూడా నిట్టనిలువునా కూలిపోయిన భావన ఒళ్ళంతా ఆవహించగా, ఇంట్లోకి వెళ్ళి తలుపేసుకొన్నాడు నారాయణయ్య.

నాలుగు రోజుల్లో అర ఎకరంలో విస్తరించి వున్న నారాయణయ్య ఇంటి రూపు రేఖలు పూర్తిగా మారిపోయాయి. ఎడారి దిబ్బలా మారిపోయిన తన ఇంటి పరిసరాలను చూసిన నారాయణయ్య గుండెల్లో కలుక్కుమంటోంది!

ఈ విషయాన్ని ఆ వూరి ప్రజలు పెద్దగా పట్టించుకోలేదు. గతం మీద ఏమాత్రం అవగాహనా, భవిష్యత్తు మీద ఏమాత్రం ప్రణాళికా లేని ఆ వూరి యువతరం గ్రామీణ క్రికెట్ పోటీలు నిర్వహించడంలో బిజీగా వుంది.

కాని – కొందరు వయోవృద్ధులు మాత్రం చాలా బాధపడ్డారు. రాబోయే తరం ఎంతటి సంపదను కోల్పోయిందో వారికి తెలుసు! తమ ఊరికే గాకుండా, ఈ లోకానికే పతనం దాపురించిందని జోస్యం చెప్పేశారు!

నిజానికి – ఇప్పటికీ ఎంతటి మారుమూల కుగ్రామంలోనైనా – నారాయణయ్య లాంటివారు ఒక్కరైనా ఉంటారు. వారు తమ పారంపరిక జ్ఞానంతో, మృత్యుముఖంలో వున్న ఏ మనిషినైనా, పశువునైనా, ఏ ప్రాణినైనా బతికించగల సమర్థులు. తమకు తెలిసిన చిన్న చిట్కాతో, చిటికెలో ఉపశమనాన్ని కలిగించగల సాంప్రదాయక వైద్య విజ్ఞానం వారి సొంతం. వేల సంవత్సరాల నుంచి కేవలం ముఖవాచ్యంగా కొనసాగుతూ వస్తోన్న ఈ అద్భుత సాంప్రదాయిక పరంపరను, వారు ఎంతో నిష్ఠగా ఆచరించి, ఇప్పటి దాకా సజీవంగా ఉంచగలిగారు. ఏ గుర్తింపులకూ, కొలమానాలకూ అందని ఘనత వారిది!

ఆ ఘనత మెల్లమెల్లగా మాయమైపోతోంది! ఈ సంధికాలం మరెందరు నారాయణయ్యలను మాయం చేస్తుందో?

***

అర్ధరాత్రి దాటిపోయింది! చాలా రోజులుగా కలతనిద్ర పోతున్న నారాయణయ్యకు తలుపు కొడుతున్న శబ్దం వినిపించి లేచి కూర్చున్నాడు.

''ఓళ్ళూ! ఓళ్ళురా మీరు!''

''అయ్యా! లేసినావే! నేనే! చిన్నోడ్ని''

చిన్నోడి గొంతు విన్న నారాయణయ్య లేచి తలుపు తీశాడు!

''ఏమయిందిరా చిన్నోడా! ఇంత రాత్రిపూట అచ్చినవు ఏమయిందిరా!''

''అయ్యా! పయ్య సుక్కెద్దు బాగా ఆగమాగం జేస్తున్నదే! ఏమయిందో ఏమో!''

''గట్లనా! పోదం పద! సూద్దాం!''

తండ్రీ కొడుకులు కొట్టాలకు వచ్చి టార్చిలైటులో సుక్కెద్దును చూశారు. గూటంమీద అటూఇటూ తిరుగుతున్నది. నారాయణయ్యను చూడగానే బాధతో ఒకరకమైన అరుపు అరిచింది. ఆ అరుపు వినగానే నారాయణయ్యకు సగం బాధ తెలిసిపోయింది. వెనుకకు చూశాడు. బాగా పలుచటి పుర్రు వేస్తున్నది! నోటి నుంచి సొల్లు గారుస్తున్నది. కళ్ళనుంచి నీళ్ళుగారుతున్నయి.

''ఎన్ని రోజులాయెరా! మేత, నీళ్ళూ నడుస్తు

న్నయా?''

''నిన్నటిదాకా మంచిగనే ఉండెనే! ఇయ్యాళ మేప తందుకు గా ఆగవతల పడీతులకు కొట్టిచ్చిన! ఏం మేసిందో ఏమో!''

''ఎత్తుగడ్డి మేసే ఆస్తలవడి, పాముకూసం మేసిన ట్లున్నది! సూద్దాం ఇవతలకు నడుసకురా!''

వయ్య సుక్కెద్దును తెచ్చి వాకిట్లో కట్టేశాడు. అది నిలబడలేక కింద కూలబడింది. నిలువెత్తు దుక్కిటెద్దు – అర్ధరాత్రిపూట అలా కూలేసరికి చిన్నోడు లోపల లోపల కూలిపోయాడు. ఎద్దు నేలమీద అటూ ఇటూ దొర్లుతున్నది. చిన్నోడి మనసూ అతలాకుతలం అయి పోతున్నది!

నారాయణయ్య ఇంట్లోకి వెళ్ళి ఏదో పొడి తీసుకు వచ్చాడు. నీళ్ళలో కలిపి, వెదురు గొట్టంతో తాగించారు. బీరకాయ పీచుతో ఎద్దు మూపుమీద తీడుతూ వుండమని చిన్నోడిని పురమాయించాడు.

అప్పుడే తెల్లవార వస్తున్నది.

''ఈ రోగంకు నెమలినార ఆకు బాగా గుణమిస్తుండె! నాలుగు పూటలు కషాయం దాపితే ఎద్దు ఎప్పటోల లేసి నిలబడుతుండె! ఇప్పుడెట్ల! అదొక్క సెట్టు ఉంచుమంటే ఉంచకపోతివిరా చిన్నోడా!'' బాధతో అన్నాడు నారాయణయ్య!

ఈ అలికిడికి లేచివచ్చిన పెద్దోడు కూడా పరిస్థితి చూశాడు. ''ఇప్పుడనుకుంటే ఏం ఫాయిదా! అయింది అయిపోయింది! గని ఇప్పుడు ఎద్దు పాణంకే ధోకా ఉన్నది గదా!'' అన్నాడు పెద్దోడు.

''ఎట్లన్న జెయ్యే అయ్యా! మా నలుగురి ప్రాణాలు ఆ ఎడ్లమీదనే పెట్టుకొని బతుకుతున్నం! ఇవి దున్నాల! మేం పండియ్యాల! దానికేమన్నా అయితే నా పెండ్లాం పోరగాండ్ల గతేమవుతది?'' సిన్నోడి కండ్లళ్ళ నీళ్ళు దిరిగినయి.

సాలు పొడవునా తిండిగింజలకోసం భూమి తల్లినీ, దుక్కిటెడ్లనూ నమ్ముకున్నవాడికి అవి రెండూ తన ప్రాణంతో సమానం.

చిన్నోడి బాధ జూసి పెద్దోడు అనునయించాడు.

''ఏంటికి నారాజవుతవురా! ఇప్పుడేమయిందని! రాజులగూడెం గుట్ట దడక పక్కకు జింకల ఒర్రె దగ్గర నెమలినార చెట్టు వుండె! పొయి తీసుకొస్తే అయిపాయ! ఏమంటవే అయ్యా!''

''అది శెనొద్దుల కిందటి మాట! ఇప్పుడున్నదో పోయిందో! అయినా పోయిరాండ్రి! అంతకంటే వేరే తరీకల భరోసా లేదు!''

''నేనే పోయి అస్తనే అయ్యా! నేను నెమలినార దెచ్చేదాకా ఎట్లన్నా దీన్ని జూస్త ఉండు!'' అన్నాడు చిన్నోడు.

''పోగానీ! గొంచెం సద్దన్నం గట్టుకొని పో. శానా దూరమున్నది. అప్పటిదాకా దీనికి గోరెచ్చటి బెల్లం నీళ్ళు దాపుండ్రి'' అన్నాడు నారాయణయ్య.

ఆఘమేఘాల మీద రాజులగూడెం చేరుకున్న చిన్నోడు, అక్కడి గూడెంవాసులను నెమలినార గురించి అడిగాడు. వారు తెలియదన్నారు. చిన్నోడు వెంటనే గుట్టపక్కనుంచి జింకలఒర్రె లోయలోకి దిగి పోయాడు. ఒర్రె గట్టుకు పచ్చని చెట్లు చాలా కనిపిస్తున్నాయి. కాని నెమలినార చెట్టు కనిపించడం లేదు.

చిన్నోడికి నెమలినార చెట్టు బాగా తెలుసే. చిన్నప్పట్నుండీ దాని నీడలోనే కదా చిన్నోడు ఆడుకున్నది. పెరిగి 'మనిషి'గా మారిందీ ఆ చెట్టు నీడలోనే! చిన్నప్పట్నుంచీ నీడనిచ్చిన చెట్టును నిర్దాక్షిణ్యంగా నరికివేశాడు! – ఈ 'మనిషే!'

ఒర్రెకు దూరంగా రెండు పచ్చని చెట్లు జంటగా కనిపిస్తున్నాయి. అవి నెమలినార కావచ్చేమో! చిన్నోడు వేగంగా వాటివైపు పరిగెత్తాడు. అవి నెమలినార చెట్లే అయితే వెంటనే ఆకు దూసుకొని సంచీ నిండా నింపుకుని ఇంటికి దారిపట్టాలి. పయ్యసుక్కెద్దు ఎట్లున్నదో ఏమో! చిన్నోడు చెట్ల దగ్గర దగ్గరగా వచ్చాడు. నెమలినార! ... నెమలినారనే!... అవును... అదే... అదేనా... అవునా!... కదా!... కాదు!... నెమలినార కానేకాదు!... చిన్నోడి ఒంట్లో రక్తమంతా ఆవిరైనట్లనిపించింది.

అవి రెండూ తెల్లమద్ది చెట్లు. దూరం నుంచి చూస్తే నెమలినార మెరంగనే అనిపిస్తయి.

గొడ్డలితో కోపంగా తెల్లమద్ది చెట్టు మీద ఒక్క వేటు వేసి ముందుకు కదిలాడు చిన్నోడు.

అదిగో! మరొక పచ్చని చెట్టు! ఇది కావచ్చా! ఏమో! ఇక్కడైతే నెమలినార ఉన్నదని చెప్పాడు పెద్దోడు.

పచ్చగా కనిపించిన చెట్టునల్లా చూస్తూ, చూస్తూ... నడుస్తూ, నడుస్తూ చాలా దూరమే వెళ్ళి పోయాడు చిన్నోడు.

ఏ పచ్చని చెట్టును చూసినా నెమలినార చెట్టే అని భ్రమపడుతున్నాడు.

ఒక చెట్టుకింద కూలబడి పోయాడు చిన్నోడు. తెచ్చిన చద్దన్నం మూట అట్టగట్టుకు పోయింది. బోరుబుంగలోని నీళ్ళు మాత్రం తాగుతున్నాడు.

పయ్యసుక్కెద్దు కండ్లల్ల గనిపిస్తున్నది! దానికేమన్నా అయితే తన బతుకెట్లా! మొన్ననే మరికొంత భూమి కౌలుకు తీసుకొని అప్పుజేసి డబ్బులు చెల్లించాడు. ఈసారి బాగా పండిస్తానన్న ఆశతో ఉన్నాడు చిన్నోడు. కానీ చేయి విరిగినంత పనయింది! ఇప్పుడు మరో ఎద్దు కొనాలంటే మాటలా!

పయ్యసుక్కెద్దు కండ్లల్ల గనిపిస్తున్నది! దానికేమన్నా అయితే తన బతుకెట్లా! మొన్ననే మరికొంత భూమి కౌలుకు తీసుకొని అప్పుజేసి డబ్బులు చెల్లించాడు. ఈసారి బాగా పండిస్తానన్న ఆశతో ఉన్నాడు చిన్నోడు. కానీ చేయి విరిగినంత పనయింది! ఇప్పుడు మరో ఎద్దు కొనాలంటే మాటలా!

నెమలినార కొట్టేసిన తన చేతుల్ని నరికేసుకోవాలన్నంత కోపం వచ్చింది చిన్నోడికి!

నిరాశగా ఇంటిదారి పట్టాడు!

మసక చీకటి పడబోతుండగా అలసిసొలసి ఇంటికి చేరాడు చిన్నోడు.

చిన్నోడి శరీరపు వాసననూ, అడుగుల కదలికలను దూరంనుంచే గుర్తుపట్టిన పయ్యసుక్కెద్దు ఉలిక్కిపడి, లేచి కష్టంమీద నిలబడింది.

'నెమలినార దొరికిందా?' అని సుక్కెద్దు తన చూపుల్తోనే అడిగినట్లనిపించింది! దాని కళ్ళల్లోనుంచి నీళ్ళు ఇంకా కారుతూనే వున్నాయి. చిన్నోడి గుండెల్లో కెలికినట్లనిపించింది.

''అచ్చేసినావురా చిన్నోడా! దొరికిందావురా నెమలినార!'' ఆతృతగా అడిగాడు నారాయణయ్య.

''అయ్యా! దొరకలేదే! అడివంతా దిరిగిన! యాడ దొరకలేదు!''

''అయ్యో! దొరకలేదా! సూద్దాం మరి! ఇగ దాని కిస్మతు ఎట్లయితే గట్లయితది!''

ఆ మాట విన్న చిన్నోడు అక్కడే వున్న బండిగారెకు ఆనుకుని కూలబడిపోయాడు. పయ్యసుక్కెద్దు కూడా ఆశ వదులుకుని నిరాశగా చిన్నోడివైపు చూస్తున్నది.

చిన్నోడికి తను కూర్చున్నచోటినుంచి నెమలినార కొట్టేసిన స్థలం బోసిగా కనిపిస్తోంది! 'ఏ పోశమ్మ తల్లో తన తప్పు మన్నించి, తనపై దయచూపి నెమలినారను మళ్ళీ ఎప్పటిలా పుట్టిస్తే ఎంత మంచిగుంటుండె!' చిన్నోడు చివరిగా తనకు తెలిసిన దేవతలందర్నీ ప్రార్థిస్తున్నాడు.

కానీ అంతటి మహిమ జరిగే కాలమా ఇది! 'తన పాపిష్టి చేతులతోనే కొట్టేశాడు! కొమ్మలు కొమ్మలుగా చెలిగి పొయ్యిలో పెట్టేశాడు'. అక్కడే ఇంకా మిగిలిన నాలుగు మోపుల కట్టెలు పడివున్నాయి. మసక చీకట్లో నెమలినార ఎండిన కట్టెల మోపు – విషపు సర్పాలను కట్టగట్టి పెట్టినట్టుగా కనిపిస్తోంది! ఆ మోపులను రేపు అవతల పారెయ్యాలి!

ఆ కట్టెల మోపుల చాటుకు ఏదో ఆకు పచ్చగా కనిపించింది చిన్నోడికి. మసక చీకట్లో అదేమిటో తెలవడం లేదు. కళ్ళు నులుముకుని చూస్తే నెమలినార ఆకుల్లా కనిపించాయి. పొద్దుట్నుంచీ నెమలినారను కళ్ళల్లో పెట్టుకుని వెదికినందుకేమో ఏది చూసినా నెమలినారలా కనిపిస్తున్నది – అని తన భ్రమను తానే తిట్టుకున్నాడు.

కానీ పరీక్షగా చూస్తే అది భ్రమ కాదని అనిపించింది. పరుగున వెళ్ళి దగ్గరనుంచి చూశాడు చిన్నోడు! అది నెమలినార! లేతకాడ! దాని చివరన ఆకుపచ్చని ఆకుల గుత్తి!

కట్టెల మోపులను అటూఇటూ జరిపేసి చూశాడు చిన్నోడు. తను నరికివేసిన మాను పక్కలనుంచి పొడుచుకువచ్చిన మరి రెండు లేతకాడలు – వాటి చివరన నవనవలాడుతోన్న లేత చిగురుటాకులు!

సమాధి అయిపోయిందనుకున్న సాంప్రదాయ వైద్యవిద్య నేలను చీల్చుకొని పైకి వచ్చిన వేళ అది!

''అయ్యా! అయ్యోయ్! జెల్దిరా! జెల్దిరా! నెమలినార! నెమలినార!''

చిన్నోడి అరుపులకు నారాయణయ్యతో సహా అందరూ పరుగెత్తుకొచ్చారు.

''అయ్యా నెమలినార ఉన్నదే! అయ్యా! బతికే ఉన్నదే! ఇగో సూడు ఎట్ల ఇగురేసిందో!'' చిన్నోడి సంతోషం పట్టరాకుండా ఉంది.

నారాయణయ్య సంభ్రమంగా వచ్చి చూశాడు.

''చాలురా చిన్నోడా! ఇగ నీ సుక్కెద్దు బతికిందనుకో! నెమలినార చావలేదు! బతికే ఉంది!'' ఆర్తితో అన్నాడు నారాయణయ్య!

నిజమే! నెమలినార చావలేదు! ఎవరో ఒకరు నరికేసినా, ఎప్పుడో ఒకప్పుడు భూమిని చీల్చుకొని పైకి పొడుచుకొని వస్తూనే వుంది. వస్తూనే వుంటుంది. ఎవరో ఒక నారాయణయ్య తన చేదబావిలోంచి నీళ్ళుపోసి దానిని పెంచి పెద్దచేస్తూనే వుంటాడు!

★